

Karşı-özyaşamöyküsünden Özyaşamöyküsüne: Patrick Modiano Örneği

From Anti-Autobiography to Autobiography:
The Case of Patrick Modiano

Hasibe Meltem Akın*

Öz

Fransız Edebiyatı'nın Nobel Ödüllü yazarlarından Patrick Modiano, yapıtlarında yaşamışlıklarını konu edinir ve daha çok özkurmaca türünde örnekler verir. Günümüze gelinceye değin otuzdan fazla roman yazan Modiano'nun bu romanlarından sadece biri, 2005 yılında yayınlanan *Bir Şecere* (fr: *Un pedigree*) özyaşamöyküsü türünün özelliklerini taşımaktadır. Ancak yazarın tüm romanları göz önünde bulundurulduğunda, 1998'de yayınladığı *Babam ve Ben* (fr: *Catherine Certitude*) isimli yapıtının bir karşı-özyaşamöyküsü (fr: anti-autobiographie) türünde olduğu görülmektedir. Modiano'nun önce bir karşı-özyaşamöyküsü yazması ve ilerleyen yıllarda bir özyaşamöyküsü yazması bu yapıtlar arasında böyle bir karşılaştırma yapabilmeyi olanaklı kılar. Yazarın yazdığı tüm romanlarında kimlik, anne-baba sorunsalı ve savaş gibi temalar belirgin bir biçimde karşımıza çıkar. Yazarın ailesi, onun hayatındaki en travmatik durumları yaşamasına neden olmuştur. Bu durum onun tüm eserlerinde

Geliş tarihi: 21-11-2024 Kabul tarihi: 24-04-2025

* Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü Konya-Türkiye/PhD Research Assistant, Selçuk University Faculty of Letters, Department of French Language and Literature meltemakinfr@gmail.com. ORCID ID: 0000-0001-6900-0955

ortak bir zemin olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında çocuk edebiyatının bir örnekleme olarak kabul edilen *Babam ve Ben*'i, özyaşamöyküsel tek romanı *Bir Şecere*'nin tam karşısına konumlanır. *Babam ve Ben* bu durumda ideal bir çocukluğa sahip bir özyaşamöyküsü hayal eden bir çocuk romanı olarak, *Bir Şecere*'nin karşısında anlam kazanır. Makalemizde yazarın karşı-özyaşamöyküsü olarak ele alacağımız *Babam ve Ben* isimli yapıtıyla klasik bir özyaşamöyküsü tanımına uyan *Bir Şecere*'yi karşılaştırarak, yazarın hayatındaki travmatik olayların iki farklı açıdan ele alınmasını ve bir anlamda bunların öz-göndergeler aracılığıyla yeniden yazılmasını irdedeceğiz.

Anahtar sözcükler: *Patrick Modiano, özyaşamöyküsü, karşı-özyaşam öyküsü, çocukluk dönemi travma, yeniden yazma*

Abstract

Patrick Modiano, one of the Nobel Prize-winning writers of French literature, constantly focuses on his personal experiences in his works and mostly gives examples in the genre of autofiction. Having written more than thirty novels up to the present day, only one of these novels, *Pedigree: A Memoir* (fr: Un pedigree), published in 2005, has the characteristics of the genre of autobiography. However, when all of the author's novels are considered, it is seen that his work *Catherine Certitude* published in 1998, is a anti-autobiography (fr. anti-autobiographie). The fact that Modiano first wrote an anti-autobiography and then wrote an autobiography in the upcoming years makes it possible to make such a comparison between these works. In all of the author's novels, themes such as identity, the problematic of parents and war appear significantly. The author's family caused him to experience the most traumatic situations in his life. This situation appears as a common background in all his works. In fact, *Catherine Certitude*, which is accepted as an example of children's literature, is directly opposite to his only autobiographical novel, *Pedigree: A Memoir*. In this case, *Catherine Certitude*, as a children's novel that imagines an autobiography with an ideal childhood, finds meaning in the opposite of *Pedigree: A Memoir*. In this article, we will compare the author's work *Catherine Certitude*, which we will consider as an anti-autobiography, with *Pedigree: A Memoir* which is a classic autobiography, and we will analyse the traumatic events in the author's life from two different perspectives and, in a sense, their re-writing through auto-reference.

Keywords: *Patrick Modiano, autobiography, anti-autobiography, childhood trauma, re-writing*

Extended summary

Patrick Modiano's *Catherine Certitude* and *Pedigree: A Memoir* are two works that focus on how the author reflects himself and his experiences from different perspectives through the genres of autobiography and anti-autobiography. These two works of Modiano represent a genre called anti-autobiography in literary theories, which offers a critical perspective on the traditional autobiography. In this genre, the author presents his life by presenting it as an ideal or an imaginary fiction and challenges the reality presented in the autobiography.

Catherine Certitude is Modiano's only work in which he contributes to children's literature. In this work, the author, through a character named 'Catherine', idealises his childhood through happy, warm, and nostalgic memories of the time he spent with his father in Paris. The details, such as the scenes in which 'Catherine' takes off her spectacles and dances, create a world that passes between fantasy and reality. In this narrative, the father figure is tender, protective and caring for his child. However, when we look at the biographical reality of the author, we see that his real father was a cold and indifferent person who was engaged in illegal activities. At this point, *Catherine Certitude* is a fictionalized version of a happy childhood that the author imagines making up for his childhood traumas.

Pedigree: A Memoir, on the other hand, is Modiano's classic autobiography, in which the real, suffering and traumatising details of his childhood are simply narrated. The author describes the first twenty-one years of his life in chronological order, in an objective and neutral language. The book focuses on his family origins and the traumas of his childhood, particularly his father's illegal activities, his mother's indifference and the death of his younger brother. Modiano looks at his past from a distance and this distance gives the narrative a sense of authenticity.

One of the most obvious differences between the autobiography and the anti-autobiography can be seen in the structure of the texts. While the classical autobiography presents the experiences in a chronological and coherent way, the anti-autobiography is narrated in a fragmentary and fictionalised style. The difference between these structures is connected by the concept of intertextuality. In Modiano's works, the autobiography and the anti-autobiography are in a sense rewritten with references to the author's own life. The fact that these two works refer to each other enables the author to present different perspectives on his own past.

Modiano's character Catherine in *Catherine Certitude* represents the author's own childhood imagination. This character reflects a warm father-child relationship and a peaceful childhood that was deficient in the author's own life. Thus, Modiano transforms his childhood traumas in a positive way through an imaginary autobiography. On the other hand, 'A Genealogy' reveals the realities and traumas that Modiano had to accept.

The different narrative styles in these two works of Modiano can also be analysed in a psychoanalytic context. The ideal father figure created in *Catherine Certitude* appears as a defence mechanism against the author's childhood traumas. In psychoanalysis, idealisation is seen as an action of self-protection by distancing oneself from painful realities. Instead of confronting the traumas of his childhood, Modiano overcomes this deficiency with an idealised father figure and an optimistic childhood fiction. The imaginary childhood presented through the character of Catherine can be considered as an expression of the author's effort to find peace in his internal world. In this respect, the optimistic father-child relationship presented in the author's anti-autobiography aims to compensate for the painful past in real life.

Patrick Modiano's *Pedigree: A Memoir* and *Catherine Certitude* tell the story of how the author comes to terms with his past, how he deals with his traumas and how he tries to

express his search for identity through the genres of autobiography and anti-autobiography. While ‘A Genealogy’ deals with the author’s life from a realistic point of view, ‘My Father and I’ presents an idealised childhood and a loving father figure, offering an alternative perspective to the traumas the author experienced. These two works are different genres that show the author’s internal conflicts, his desire for a happy childhood and his search for compensation for his childhood traumas.

In this perspective, Modiano’s works appear as a fictional recreation of the traces of the author’s life, while questioning the truth of the classical autobiography. The opposition between these two works of Modiano invites the reader to a dynamic reading experience by exploring the fine line between reality and fiction regarding the author’s life.

Giriş

Patrick Modiano “yaşanmışlıklarını” (fr. le vécu) genellikle özkurmaca türünde okuyucuya aktaran bir yazar olarak bilinmektedir. Romanlarında hafıza sanatını ustaca kullanması nedeniyle 2014 yılında Nobel Edebiyat ödülüne layık görülen Modiano’nun, roman yazmaktan başka şarkı sözü yazarlığından film senaristliğine kadar uzanan gerçekten de geniş bir yelpazede üretken bir yazar olduğunu belirtmek gerekir. Yazar, 1998 yılında yayınladığı *Babam ve Ben* (fr: *Catherine Certitude*) isimli yapıtıyla gençlik yazın dünyasına da katkı sağlamıştır. Yazarın gençlik yazını için kaleme aldığı ilk ve tek yapıtıdır *Babam ve Ben*. Bu yapıtı diğerlerinden ayıran özellik, yazarın ilk defa kendi yaşamını gerçekliğin tam karşısına konumlandırarak kendi özyaşamöyküsünden izleri iyimser bir kurguyla okuyucuya aktarmasıdır. Ancak söz konusu yapıtta, yazarın aslında tam olarak bir karşı-özyaşamöyküsü (fr: anti-autobiographie) örneği verdiğini de söylemek mümkündür. Yazar, 2005 yılına geldiğimizde ise *Bir şecere* (fr: *Un pedigree*) isimli özyaşamöyküsünü yayınlamıştır. Modiano, bu yapıtında ise yaşamının ilk yirmi bir yılını daha çok klasik bir özyaşamöyküsü şeklinde kaleme alır. Okuyucu, ilk defa bu romanında yazarın kurgudan ayırmış saf bir özyaşamöyküsü ile karşılaşır. *Bir şecere*’de de tıpkı diğer romanlarında olduğu gibi yalın, minimalist bir yazın tutumu sergileyerek gerçek anlamda herhangi bir kurguya yer vermeden yaşamının ilk yirmi bir yılını, yani çocukluğunu ve benliğinin oluşumunu anlatır. Söz konusu bu romanda kökenlerini, anne-baba sorunlarını, travmalarını ele alan yazar aslında diğer romanlarındaki kurgu ve gerçeklik arasında kalan tüm boşlukların da dolmasını sağlar. Dolayısıyla, söz konusu çalışmamızda yazarın özyaşamöyküsüne olan iki farklı bakış açısını *Babam ve Ben* ve *Bir Şecere* isimli yapıtları üzerinden karşılaştırmalı bir bakış açısı ile analiz etmeye çalışacağız.

1. Özyaşamöyküsü ve karşı-özyaşamöyküsü üzerine

Özyaşamöyküsü kökenleri çok eskiye dayanan yazınsal bir türdür ve yüzyıllar boyunca birçok değişime maruz kalmıştır. Yazın tarihinde, yazarların yaşanmışlıklarını mitsel bir anlatım tarzıyla kendi “ben”ini ve kimliğini oluşturan unsurları anlatmanın bir yolu olarak kabul görmüştür. IX. yüzyılda Aziz Augustinus’un *İtiraflar*’ından (fr: *Les confessions*) modern özyaşamöykülerine gelinceye değin “ben” algısına ve “gerçeğe” olan yaklaşımlar yazarlar aracılığıyla sürekli olarak dönüşmüştür. XX. yüzyıla geldiğimizde, Philippe Lejeune tarafından ku-

ramsal tanımları yapılan özyaşamöyküsü, yazarın hayatındaki olayları gerçekleri çarpıtmadan, şeffaf bir şekilde anlatıldığına dair okuyucu ve yazar arasındaki bir anlaşmaya dayanan bir türdür. (Lejeune, 1996, sy: 9) Zaman içinde çeşitliğe uğrayan özyaşamöyküsü, gerçekliğe kurgu karıştırılarak özkurmaca türünün oluşmasına olanak sağlamıştır. (Gasparini, 2004:15) Bundan böyle, özyaşamöyküleri yazarların basit bir şekilde kendi yaşamışlıklarını ya da itiraflarını anlatmaktan öteye geçer. Kurgunun bu türe dahil edilmesiyle yazarların öznelliklerinin, kendi içsel çelişkilerinin ve hatta varoluşsal durumlarını sorgulayan ve söyleşimsele (Gasparini, 2008, sy:56) kapı aralayan bir tür olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Serge Doubrovsky tarafından 1977’de ortaya atılan bir terim olan özkurmaca türünün en belirgin özelliği gerçeklik ve kurgu arasındaki sınırların bulanıklaşması hatta ortadan kalmasıdır. (Gasparini, 2008: 17) Bu tür, özyaşamöyküsel unsurları kurgunun anlatı araçlarıyla harmanlayarak yazarın kendini yeniden keşfetmesine ve geleneksel özyaşamöyküsünün kısıtlamalarından kurtulmasına olanak sağlar. Özkurmaca türü, böylece yazarın kendi hayatından unsurları kullandığı, ancak hayal gücüne de yer açarak, gerçek ve kurgunun birbirine karıştığı ve bununla birlikte aslında bir anlamda “sınırlı” diyebileceğimiz özyaşamöyküsüne yaratıcı bir kapı aralar. Bu durumun sonucunda da ortaya gerçek ve kurgu karışımı melez (fr: hybride) bir anlatı biçimi ortaya çıkar. (Gasparini, 2008, sy:34) Özkurmaca türüne evrilen özyaşamöyküsüne, daha sonraları Roland Barthes’ın aynı isme sahip özyaşamöyküsü üzerinden bir tanım daha eklenerek “karşı-özyaşamöyküsü” kavramı ortaya çıkar. Ancak, klasik özyaşamöyküsü geleneklerine bir tepki olarak ortaya çıkan karşı-özyaşamöyküsüne net bir tanımlama yapılmamıştır. Dolayısıyla, karşı-özyaşamöyküsünün tanımlamaları özyaşamöyküsü türünden hareketle ortaya çıktığı için öncelikle özyaşamöyküsü türünün tanımını yapmak kanımızca daha doğru olacaktır.

Özyaşamöyküsü, yazarın kendi hayatını okuyucuya aktarmak için yola çıktığı, kendi kişisel anılarını, düşüncelerini ve onun varlığını şekillendiren önemli olayları ya da bir başka söylemle “yaşamışlıklarını” (fr: le vécu) bir araya getirerek yazıya döktüğü yazınsal bir türdür. Özyaşamöyküsünün tanımlamaları Fransa’da Philippe Lejeune tarafından yapılmıştır. Lejeune’ün tanımına göre, özyaşamöyküsü “*gerçek bir kişinin kendi varoluşuna dair geriye dönük düzyazı anlatımı, bireysel yaşamına, özellikle de kişiliğinin tarihine ve oluşumuna*” odaklanır. (Lejeune, 1996: 14) Lejeune, böyle bir durumda okuyucu ve yazar arasında bir özyaşamöyküsel anlaşmanın (fr: le pacte autobiographique) olması gerektiğini de dile getirir. Bu anlaşmada yazar, anlatıcı ve roman ana karakteri aynı kimliğe sahip olmalıdır ve okuyucuya bunu açıkça belirtmelidir. (Lejeune, 1996:15) Bir yazarın, özyaşamöyküsünü anlatması genellikle kişinin bellek, öznellik ve benliğinin oluşumu gibi konuları gündeme getirir. Bu gibi konular kronolojik bir sırayla ya da bir başka şekilde söyleyecek olursak çizgisel olarak aktarıldığında ve yazar ile okuyucu arasında bir “anlaşma” olduğu durumda, ortaya klasik bir özyaşamöyküsü ortaya çıkar. Ancak, postmodernizmle birlikte birçok özyaşamöyküsü bu klasik özelliklerin dışına çıkarak parçalı bir biçimde kronolojik sıraya uymadan, okuyucu ve yazar arasında bir anlaşma olmadan ve aktarılan olayların gerçekliği sorgulanarak da yazılmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak karşı-özyaşamöyküsü (fr: anti-autobiographie) tanımlamaları yapılmıştır. Bu kavramı daha iyi konumlandırmak adına ilk önce anti- önekini ne ifade ettiğini söylemek doğru olacaktır. Larousse sözlüğüne göre Yunanca anti’den gelen ön ek, “önünde, karşı, birçok kelimenin bi-

leşiminde muhalefet, düşmanlık, karşı savunma fikrini” ifade etmek için kullanılır (Larousse). Dolayısıyla, klasik özyaşamöyküsüne bir anlamda bir başkaldırı ya da eleştirel bir bakış açısı sonucunda karşı-özyaşamöyküsünün temelleri atılmıştır. Karşı-özyaşamöyküsü tanımlamaları araştırıldığında önümüze Roland Barthes aynı isme sahip yapıtı çıkmaktadır. (Whiteside, 1981:174) Barthes’ın söz konusu yapıtından hareketle diyebiliriz ki karşı-özyaşamöykülerinde olayların sıklıkla çizgisel (fr: linéaire) olarak değil parçalı (fr: fragmentaire) olarak karşımıza çıktığı görülür. Aktulum’a göre, parça yazı kurgu aracılığıyla parçalı bir görünümle aktarılabilir. Bu durumda, zaman, uzam bakış açıları gibi birçok şey parçalanabilir. Dolayısıyla da anlatıda bir süreksizlik durumu ortaya çıkar. (Aktulum, 2023a:46) Ancak bu durumda, süreksizlik de bir anlam taşımaktadır. Metnin süreksiz özelliği ise bir metnin yerleşik düzene karşı çıkmasıdır. Parçalılık yapısı metne bilmecemsi ya da simgesel bir görünüm de kazandırır. Bu türden bir oyun, metne anlamsal zenginlik katacağı gibi bir çoksesli ve çokanlamlı boyut da katar. Dolayısıyla, süreksizlik özelliğine sahip bir karşı-özyaşamöyküsü ideolojiye ve anlamlamaya karşı çıkar ve bir anlamda tutarlılık çabasına bir tepki koyar. Süreksizlik ya da parçalılık normları yıkması nedeniyle bir olumsuzlamadır. Anlaşılmazlığa kapı aralasa da aslında amacı bu değildir. Alıcıdan, dolayısıyla okuyucudan bir kültürel ve düşünsel bir birikim bekler (Aktulum, 2023a: 47-48). Kısacası, bir karşı-özyaşamöyküsünde parçalılık ve süreksizlik esastır ve yazarın içsel karmaşıklığını, çoksesliliğini ve belirsizliğini ortaya çıkarır. Özyaşamöyküsündeki mutlak doğruluk kurgunun dahil olmasıyla karşı-özyaşamöyküsünde yıkılır ve birtakım gerçekliklerin parçalı ve süreksiz olarak verilmesi sonucunda öz-göndergelerin takibi zorlaşır ve yapıt bilmecemsi bir havaya bürünür. Bu noktada, özne de bütünsellikten çıkarak, tam olmayan kurgusal yönü ağır basan bir yazın oluşturur. Bu bağlamda, parçalı yazı karşı-özyaşamöyküsünün bir temel bileşenidir, çünkü klasik özyaşamöyküsünün bütünselliğine karşı çıkar.

Klasik özyaşamöyküsünün en temel özelliği olan “gerçeklik” olgusu karşı-özyaşamöyküsünde ortadan kalkar. Kurgusal sözceler üreten özyaşamöyküsel romanlar olarak bir tanımın yapılabileceği karşı-özyaşamöyküsü, okurla hiçbir sözleşme yapmaz ve herhangi bir göndergesellik kaygısı taşımaz. Ancak bunlardan bazıları, bir dizi göndergeler içerebilir ve romansal söylemden ayrılabilir. (Tilbe, 2017:62) Yazar, okurla bir sözleşme yapsa da bu sözde ya da bir başka ifadeyle sahte bir sözleşmedir (fr: pseudo-autobiographie). (Whiteside, 1981:173) Dolayısıyla, bir karşı-özyaşamöyküsünde yazar, kendi anlatısının doğruluğunu okuyucuya sorgulatır. Yazar, bu sorgulamayı genellikle kendi yaşamıyla ilgili gerçekleri çarpıtarak, kimlik algısını bozarak, kendini kurmaca bir karakterin yerine koyarak okuyucunun güvenini kazanma amacıyla olmaz. Bununla birlikte, yazar kendisini kurmaca karakterlerle ilişkilendirebilir ya da özyaşamöyküsel unsurları sadece satır aralarında okuyucuya sunarak gerçeklik ve kurgu arasında keskin bir çizgi çekebilir. Bu noktada, özkurmaca türünü karşı-özyaşamöyküsünden ayıran unsurlar vardır. Bu iki tür birbiriyle benzeşen yönlere sahip olsa da amaçları ve anlatı stratejileri bakımından farklılık gösterirler. Özkurmaca, otobiyografik unsurları kurgusal olanlarla karıştırır. Yazarın hayali ya da kurgusal unsurlar ekleyerek kendini tasvir ettiği yazıları ifade eder. Yazar kendisi hakkında yazmasına rağmen, yaşanmışlıklarının belirli yönlerini ve aşamalarını dönüştürerek, büyüterek ve hatta yeniden kurgulama özgürlüğüne sahiptir. Bu nedenle özkurmaca türü, okuyucuya belirsiz bir “gerçek” anlatı

alanı sunar: okuyucu söz konusu yapıtın yazarın hayatının sadık bir versiyonu mu yoksa kurgusal bir üretim mi olduğunu sorgular durur. Oysaki, karşı-özyaşamöyküsünde biçimsel karşılıklardan başka bir de kurgunun ağır basan yazarın yaşanmışlıklarının “gerçekliğinin” tam karşılığını anlatan bir durum söz konusu olabilir. Bu durumda, bir yazarın yapıtının karşı-özyaşamöyküsü olup olmadığını anlamak için okuyucu, yazar hakkında bir kültürel birikime sahip olmalıdır. Okuyucu yazarın hayatını bilmek durumunda olup, yine yazarın satır aralarında bir “iz” olarak bıraktığı öz-göndergeleri takip etmelidir.

Karşı-özyaşamöyküsünde bir “tersine çevirebilirlik” (fr. réversibilité) durumundan bahsedilebilir. Bir karşı-özyaşamöyküsünde yazarın gerçek özyaşamöyküsünün bir anlamda “tersi” yazılabileceği durumlarda oluşabilir. Bu “tersine çevirme” olayı zamansal, uzamsal, yapısal olabileceği gibi “yaşanmış” olanın kurgu yoluyla “tersine” çevirebilirliği olarak yorumlanabilir. Maurice Merleau-Ponty’e göre, tersine çevirebilirlik kişinin psikolojisindeki algı hareketinden ortaya çıkabilir. Merleau-Ponty’de tersine çevirebilirlik kavramı, algının genel yapısını belirtir. (Laouyen, 2002: 4) Burada söz konusu olan sadece gerçek ve hayali olanın sembolik bir ilişki aracılığıyla farklılaştığını söylemek değil, aynı zamanda birbirlerinin tersi olduklarını söylemektir. Böylelikle, bu dolaysız sembolizm özneyi kendi fantezilerine geri götürür ve onu ötekiliğe açar.

Biz bu çalışmada, karşı-özyaşamöyküsü kavramını yapısal olarak ele almaktan öte, “Ben” ve “Öteki” arasında ontolojik bir tersine çevirebilirlikten bahsetmek istiyoruz. (Laouyen, 2002: 4) Bu durumu, “ben”de eksik olanı “öteki” ile anlatma, açıklama ya da tamamlama olarak anlamak da mümkündür. “Öteki” “ben”in kimliğinde eksik olanı anlatabilir, bu durumda “ben” özyaşamöyküsünü, “öteki” de karşı-özyaşamöyküsünü imler. Söyleyebiliriz ki, karşı-özyaşamöyküsüne kurgu dahil olduğunda özne tek bir anlama saplanıp kalmaz, sürekli bir değişim içinde olur. (Aktulum, 2023b:13) Bu noktada, söylemin yananamları aranır. Bu duruma “batmoloji” diyen Barthes’a göre, sözcüklerin yananamları sorgulanır. Bu karşılık kavramında doğal olarak bir paradoks vardır. Batmolojide bir söylem, ötekinin yerini alır dolayısıyla biçim gibi içerik de bu yolla yenilenebilir. (Aktulum, 2023b: 14)

Karşı-özyaşamöyküsü denince akla gelen ilk örnek Fransız yazar Roland Barthes aynı isme sahip özyaşamöyküsünde böyle bir tutum sergilemiştir. Özyaşamöykülerinin temelinde kurgusalılık bulunmaz, yazarın yaşamına doğrudan göndermede bulunur. Ancak karşı-özyaşamöyküsünde bu durumun ortadan kalktığını belirtmiştik. Roland Barthes, bu yapıtlarında kimliğini sabit bir gerçeklik olarak ele almaktansa yaşamını “parçalı” (fr: fragmentaire) yazımı kullanarak dinamik ve çelişkili bir yapı olarak göstermeyi hedefler. Kubilay Aktulum, Roland Barthes & Parça Yazı isimli yapıtında bu durumla ilgili olarak şöyle aktarır:

“Parça”, yalın bir yazı biçimi olarak kalmayıp sanki tüm yaşamın en belirgin özelliği durumuna gelmiştir. Kanımızca Roland Barthes’da parça, hem bir yazı biçimi, hem bir izlek, hem bir metaforudur. Yazın ve yöntem konusundaki yaklaşımı ancak onunla yeterince kavranabilecektir. Barthes, “kapalılığa, “dizgeleştirme” çabasına, “düzgüleştirmelere” karşı çıkan “açık” söylemini metinlerarası göndermelerle, anırtımlarla dol-duran, benzeşiklik karşısında ayrışıklığa bağlanan, metin karşısında okuru her adımda dikkatli olmaya zorlayan çoğul, çok sesli bir yazardır. (Aktulum, 2023b: 8)

Karşı-özyaşamöyküsü kavramı aslında özyaşamöyküsü kavramına karşıt bir biçimde konumlandırılır. Karşı-özyaşamöyküsü geleneksel özyaşamöyküsünün yapılarını bozarak gerçekliği kurgunun gücüyle yıkar, yazar ile anlatıcı arasındaki ilişkiyi dolayısıyla kimlik oluşumunu belirsiz hale getirir. Karşı-özyaşamöyküsü, bu çerçevede, hayali özyaşamöyküsü olarak tanımlanabilir. Modiano yazdığı yapıtları *Bir şecere* hariç hayali özyaşamöyküsü (fr: autobiographie rêvée ou imaginaire) olarak tanımlamıştır. (Modiano, 2013:9) Dolayısıyla karşı-özyaşamöyküsü bir anlamda yapıbozuma uğrayarak kişinin yaşamını zıt bir anlamda anlatmasına olanak sağlar. Geleneksel özyaşamöyküsüne karşıt bir konumda tanımlanır. Öyleyse, karşı-özyaşamöyküsünde yazar, anlatıcı ve ana kahraman arasında bir gerçeklik vardır fakat bu gerçeklik bir kurguyla, yaşanmışlıklara gönderilen örtük göndergelerle ortaya çıkabilir. Dolayısıyla, Patrick Modiano'nun *Babam ve Ben* (Catherine Certitude) ve *Bir şecere* (Un pedigree) isimli yapıtlarında karşı-özyaşamöyküsü ve özyaşamöyküsü türlerinin farklılıklarını bu çerçevede ele almak mümkündür.

2. Babam ve Ben ve karşı-özyaşamöyküsü üzerine

Modiano bu yapıtını 1988 yılında gençlik yazını kategorisinde yayınlamıştır. Yazarın bu anlamda ilki olan *Babam ve Ben* ilk bakışta kurgusal bir yapıt özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Ancak Modiano'nun diğer kitaplarını okuyan ve onun özyaşamöyküsü bilgisine biraz tanıdık olan okuyucu, bu kitabın aslında basit bir kurgu olmadığını, ancak yazarın hayali ya da bir karşı-özyaşamöyküsü olduğu kanısına varabilir. Modiano, bu yapıtında New York'ta yaşayan ve kendi dans okulunda öğretmen olan *Catherine Certitude* isimli ana karakterin çocukluk anıları üzerine yoğunlaşır. Catherine, bir gün geçmişe doğru yolculuk yapar ve Paris'in nostaljik sokaklarında babasıyla beraber geçirdiği samimi ve sıcak ilişkisini anlatır. Çocukken gözlük takmak zorunda olan Catherine, dans ederken gözlüklerini çıkarmasıyla yaşadığı dünyayı daha hayalperest bir biçimde görür. Gerçeklik ve hayal arasında bu ince çizginin ayrımı Catherine'in gözlüğüyle ifade edilir. Anılarında babasıyla beraber Paris'te sade ve sevgi dolu bir yaşamları vardır. Catherine, babasının ne işle uğraştığını hiçbir zaman tam olarak anlamaz ve babasının sürekli olarak gizemli arkadaşlarıyla buluşması onda hep bir merak uyandırır. Ancak bu durumdan şikayetçi değildir. Catherine bu süreçteki en büyük tutkusu bale olur ve bale ona hayalperest bir dünyanın kapısını aralar. Hikâyenin sonunda 'Catherine' ve babası, işleri nedeniyle New York'ta bulunan annesinin yanına giderek mutlu yaşamlarını orada devam ettirirler.

Modiano'nun bu yapıtını diğerlerinden ayıran en önemli özellik hayali bir özyaşamöyküsü olmasıdır. Ancak bu hayali özyaşamöyküsü, yazarın 2005 yılında yayımladığı *Bir Şecere* (Un pedigree) isimli gerçek ve klasik tür özellikleri taşıyan özyaşamöyküsünün tam olarak "tersini" yansıtmaktadır. Modiano özyaşamöyküsü *Bir Şecere*'de yapmadığını bir başka şekilde söyleyecek olursak geçmişe doğru samimi ve sıcak ideal çocukluk anılarını anlatamayışını hayali bir özyaşamöyküsü ile anlatmıştır. Bu nedenle, Modiano'nun kaleme aldığı bu hayali özyaşamöyküsü bir karşı-özyaşamöyküsü ya da başka bir şekilde ifade edecek olursak tersine bir yaşamöyküsü olarak düşünebilir. Yazar, oluşturduğu kurgusal düzen ile özyaşamöyküsünün gerçekliğini tamamen bir karşıtlık olarak aktarmıştır. Burada Philippe Lejeune'ün "Özyaşamöyküsel antlaşması" (fr: Le pacte autobiographique) yapıtında belirttiği gibi okuyucu ve yazar arasında herhangi bir gerçeklik sözleşmesi bulunmaz. Bu nedenle,

okuyucu yazarın anlattığı olayların hangisinin gerçek hangisinin kurgu olduğunu anlayamaz. Yazar, bu yapıtında kimliğine dair herhangi bir açık bilgi vermez, ancak satır aralarında okuyucu kültürel birikimi sayesinde Modiano'nun yaşanmışlıklarını izlerine rastlayacaktır. Yazar bu yapıtıyla bir karşı-özyaşamöyküsü örnekleme vererek kendi anlatı kimliğini bir anlamda yapısöküme uğratar ve klasik özyaşamöyküsündeki samimiyet ve süreklilik beklentilerini reddeder. Aslında karşı-özyaşamöyküsüyle, yazar tutarlı veya tek sesli bir yazın sergilemesinin ötesine geçerek genellikle kendisiyle arasına mesafe koyar, ironi yapabilir veya kendini inkâr etme tekniklerini kullanabilir. Patrick Modiano'da aslında *Babam ve Ben* yapıtında bir anlamda kendi çocukluğunu inkar ederek bir ironik tutum sergilemiştir.

3. *Bir Şecere* (fr: *Un pedigree*) ve özyaşamöyküsü üzerine

Patrick Modiano *Bir Şecere* isimli özyaşamöyküsünü 2005 yılında yayımlar. Söz konusu yapıt, doğrudan yazarın hayatının ilk yirmi bir yılına odaklanır. Modiano, çocukluğunun ve ilk dönem gençliğinin olaylarını ve yaşanmışlıklarını aktardığı bu yapıtında çoğunlukla kronolojik sıralamaya sadık kalmıştır. Yazar, özyaşamöyküsüne kendi kimlik bilgilerini vererek başlar: “30 Temmuz 1945'te Boulogne-Billancourt'da, 11 numara Marguerite'de, işgal sırasında Paris'te tanışan Yahudi bir adam ve Flaman bir kadının çocuğu olarak dünyaya geldim.” (Modiano, 2005: 7) Daha sonra anne ve babasının ve onların ailelerinin kimlik bilgileriyle devam eder. Modiano yaşanmışlıklarını “ben” öznesini kullanarak ve kurguya hiç yer vermeden anlatsa da kendi hayatını sanki bir başkası anlatıyormuş gibi mesafeli ve nötr bir şekilde aktarır okuyucuya. Yazarın özyaşamöyküsünü yazarken sergilediği soğukkanlı tutum ve minimalist yazım tarzı bu mesafeyi ya da bir başka şekilde söyleyecek olursak tarafsız yazımı daha da belirginleştirir.

Modiano hayatının aslında yaşamaktan hiç de zevk almadığı yirmi bir yılını okuyucuya aktarırken kendi kimliğinin arayışındadır. Yapıtın başlığı her ne kadar kökense bir anlam ifade etse de, bu daha çok ailesinin kökenlerine bir göndermedir. Aile geçmişini kökense bilgilerini paylaşıp da, kendisi bu kökeni sadece bir zorunluluk olarak taşımaktan ibaret olduğunu satır aralarında belirtir. Yazarın bu tutumu da onun kökenleriyle arasında olan mesafeyi imler.

Özyaşamöyküsünde genellikle kişinin bireysel ve entelektüel gelişimine ışık tutması beklenen yaşanmışlıklarının kişiliğin oluşumunda önemli rol oynaması, anılarında ve belleğinde idealize edilen çocukluk çağını kapsar. (Aksoy Alp, 2020: 238) Ancak Modiano'nun ortaya koymuş olduğu yaşanmışlıkları onun hayatının ilk yirmi bir yılını değersizleştiren tavrını bizlere gösterir. Hayal kırıklıkları ve değersizlikler ile dolu bu çocukluk ve ilk gençlik dönemini aktarırken, klasik özyaşamöykülerinde olan yaşamı yüceltme ve iyi anımsama gibi özelliklerinden yoksundur. Bu durum klasik özyaşamöykülerinde görülmesi de Modiano mesafeli bir şekilde kaleme aldığı ve seçmiş olduğu başlık itibarıyla kendi kimliğini bir anlamda aşağılamıştır. Modiano, söz konusu yapıtında yazar, anlatıcı ve roman kahramanı arasındaki kendi kimlik ilişkisini kurup olayları idealize etmeden yaşandığı gibi aktararak ortaya koyup, okuyucu ile arasında bir “özyaşamöyküsel anlaşma” yaptığını söylemek mümkündür. Yapıtın geriye kalan kısmında, yazar çocukluğunu, ilk dönem gençliğini, ailesini ve özellikle, öğrenci yurtlarında, okul pansiyonlarında geçen günlerini, babasıyla olan karmaşık ilişkisini detaylandırır. Özellikle babasının yasadışı işlere karışması, annesinin ve babasının

ona karşı ilgisizliği ve ailesinin dağınık yapısı, kardeşinin ölümü ve bu dönemde yaptığı okumaları, Modiano'nun yaşamında travmatik izler bırakan unsurlar olarak karşımıza çıkar.

4. Analiz: Karşı-özyaşamöyküsü ve özyaşamöyküsünde öz-metinlerarasılık ve yeniden yazma

Karşı-özyaşamöyküsü ve özyaşamöyküsü türlerinde, yazarın kendi yaşamışlıklarını anlatma ve onu yeniden kurgulama biçimleri olarak, öz-metinlerarasılık ve yeniden yazma kavramları arasında bir ilişki kurmak mümkündür. Metinlerarasılık Genette'in tanımına göre *"iki ya da daha fazla metin arasındaki ortakbirliklik ilişkisi, yani temel olarak ve çoğu zaman bir metnin başka bir metindeki somut varlığı"* olarak tanımlamıştır (Aktulum, 2007: 86). Ortakbirliklik ilişkisi aynı yazarın yapıtlarında söz konusu olduğunda bu durumda ortaya öz-metinlerarasılık kavramı çıkar.

Özyaşamöyküsünde öz-metinlerarasılığın ve yenidenyazmanın payı nedir diye düşünecek olursak, özyaşamöyküsünde yazarın kendi yaşamışlıkları yeniden yazılarak yani kurgulanarak süredizinsel olarak anlatının ayrılmaz bir parçası yapılır diyebiliriz. Söz konusu içerik, yaşamöyküsünün ana malzemesini oluşturur. Bu içerik, mantıksal bir yapı içerisinde yeniden kurgulanır. Karşı-özyaşamöyküsünde ise bu içerik, süredizinselliğin dışında rastlantısal olarak, bilinçaltı serbest bırakılarak, bir düzen kaygısı gözetilmeden aktarılır. Karşı-özyaşamöyküsünde parça yazı kullanılmasının nedeni budur. Kısacası özyaşamöyküsü mantıksal bir yapı üzerine oturtulurken, karşı-özyaşamöyküsü mantıksal yapıyı bir yana bırakarak gerçeküstücülerin uyguladıkları gibi serbest çağrışım ilkesine koşut bir anlatı biçimi benimseler. Böyle bir yazı biçimi parçalı bir yöntem üzerine oturtulduğundan, mantıksallık doğal olarak devre dışı bırakılır. O zaman karşımıza iki tür anlatım biçimi çıkar. Her ne kadar öz-metinlerarasılık her iki anlatım biçiminin özünü oluştursa da klasik düzen fikrinin karşısına bu düzeni tersyüz eden bir yazma biçimi çıkarılır. Böylelikle yaşamöyküsel içerik üzerinde iki farklı (ancak birbirinden kopuk olmayan) algı yaratılır.

Bir yazar yaşamını durmadan sürekli olarak yazabilir. Modiano bu duruma romanlarında sıklıkla başvurur. Yapıtlarında öncelik ya da sonralık sırası fark etmeksizin yazar, yaşamışlıklarını öz-göndergeler aracılığıyla (fr: auto-référence) sürekli olarak yeniden yazar. Modiano'nun bu tutumu bir öz-metinlerarasılık (fr:auto-textualité) ve öz-yenidenyazma (fr: auto-réécriture) örneklemleri olarak karşımıza çıkar. Aktulum'a göre, böylece yazarın yapıtları arasında bir bütünlük ve çizgisellik kısacası bir geçiş sağlanmış olur. (Aktulum, 2007: 237) Modiano'yu yeniden yazmaya iten neden çocukluk döneminde yaşamış olduğu travmalarıdır. Modiano'nun çocukluğundaki belirgin travmaların anne ve babasının ona karşı olan ilgisizliği, savaş sonrası dönem, kardeşinin ölümü, okul yatakhanelerinde geçen günleri ve yalnızlığı olduğunu bir kez daha yineleyelim. Yazar, çocukluk ve gençlik dönemlerini her zaman her romanında konu edinir, bunları parçalı bir şekilde serpiştirir ancak özyaşamöyküsü *Bir şecere* bu durumu göstermek için her zaman ilk başvuru kitabı niteliğinde olacaktır. Dolayısıyla, öz-göndergesellik bu durumda *"yapıtları arasındaki bir dizi unsurun yinelenmesine, bir metinden ötekine izleklerin, kişilerin, imgelerin vb. aktarımına dayanır."* (Aktulum, 2007:241) Modiano'nun kökenmetin olarak konumlandırabileceğimiz özyaşamöyküsü *Bir şecere*, yazarın her yapıtında özmetinlerarası ilişkiler açısından bir tamamlayıcılık rolüne sahiptir. Dolayısıyla, Modiano her ne kadar

karşı-özyaşamöyküsü olarak nitelendirdiğimiz yapıtı *Babam ve Ben* kurgusal bir özyaşamöyküsü örneği olsa da, satır aralarında okuyucunun yazarın hayatından unsurları bulabilmesi için özyaşamöyküsü *Bir Şecere*'ye metinlerarası referanslar aracılığıyla göndermelerde bulunur.

Modiano, *Babam ve Ben* isimli yapıtında anlatıcı ve ana karakter 'Catherine Certitude' isminde bir genç kız olsa da, yazar aslında gerçekte sahip olmadığı çocukluğunun ana kahramanı olarak 'Catherine Certitude'ü oluşturur. Çocukluğundaki küçük Patrick'in mutlu anıları olmadığı için, yazar yazmış olduğu bu hayali özyaşamöyküsünde annesi ve babasının ayrılmadığı bir hayatta Amerika'da mutlu olarak yaşamlarını devam ettirdikleri bir tabloda kendine "karşı" bir karakter olarak 'Catherine Certitude'ü oluşturur. Yapıtta 'Catherine' isimli ana karakterin Patrick Modiano'nun yaşamından izler taşıdığını, 30 yıl öncesinde Paris'in 10. bölgesinde babasıyla geçirmiş olduğu çocukluk dönemindeki yaşanmışlıklarına göndermede bulunmasıyla anlıyoruz.

Babamın tam olarak ne iş yaptığını hiçbir zaman çözemedim. Annemle birlikte, bugünlerde Amerika'daki küçük bir evde yaşıyor. Aslında bizimle ilgili söylenecek çok bir şey yok. New York'un sıradan insanlarıyız. Biraz tuhaf olan tek şey, Amerika'ya taşınmadan önce 10. bölgede geçirdiğim çocukluğum. Bundan neredeyse 30 yıl önceydi, babam ve ben... yalnızca ikimizdik. (Modiano, 2023:6)

Modiano *Bir şecere*'de ise babasının 10. bölgede geçen çocukluğundan ve babasının yaptığı işleri tam olarak bilememesinden şöyle bahseder: "*Hauteville semtinde, 10. bölgede geçen çocukluk.... On sekiz yaşındayken Paris otobanlarında benzin kaçakçılığı yapmaya başladı.*" (Modiano, 2005: 13) Eylül 1944'ün başında, Paris'te, babam polisin bu kez karaborsadaki yasadışı faaliyetleri nedeniyle kendisinden hesap soracağından korkarak hemen *Conti rıhtımındaki eve dönmek istemedi.*" (Modiano, 2005: 29)

Burada görebileceğimiz gibi, Modiano *Babam ve Ben*'de kendi öz babasının hayatından birtakım ipuçları vererek kendi özyaşamöyküsüne göndermelerde bulunur. Söz konusu yapıtında 'Catherine' isimli küçük kız çocuğun annesi ile ilgili çok az bilgi bulunur. Annesinin turnelere katılan ve müzikhollerde gösteri yapan bir dansçı olduğu bilgisine yer verilir tıpkı Modiano'nun öz annesinin gerçekten de müzikhollerde dansçı olması gibi: "*Annem Amerika'lıdır. Yirmi yaşındayken, Paris'e turneye gelen bir dans topluluğunun üyesiymiş. Babamla tanışmışlar ve evlenmişler. Annem Paris'teki müzikhollerde dans etmeye devam etmiş: L'Empire, Le Tabarin, L'Alhambra... Bütün bu gösterilerin program broşürlerini sakladım.*" (Modiano, 2023:11).

Bir şecere'de de Modiano annesi hakkında aynı bilgileri vermektedir:

Annem 1918 yılında Antwerp'te doğmuş. Anvers ve Brüksel'de müzikhol gösterilerinde yer alan bir kızdı... Haziran 1941'de, Todt organizasyonundaki Flaman işçilere ve daha kuzeyde Hazebrouck'ta Alman havacılara gösteri yapmak için Atlantik ve Kanal limanlarını kapsayan bir turneye katıldı. Haziran 1942'de Paris'e vardı. Babam ve annem, Ekim 1942'de bir akşam "MmeSahuque" olarak bilinen Toddie Werner'in 16. bölgedeki 28 rue Scheffer'deki evinde tanıştılar. (Modiano, 2005: 8-19)

Patrick Modiano'nun annesi ile ilgili romanlarında verdiği bilgiler her zaman daha azdır. Genellikle annesinin tiyatro turnelerinde olmasından bahseder ve onun ilgisiz bir anne olduğunu sıklıkla belirtir. Yazarın diğer tüm romanlarında olduğu gibi, babası ile ilgili bilgi ve anılara daha çok yer vermiştir. Ancak Modiano'nun özyaşamöyküsünde bahsettiği kadarı ile babasıyla ilgili tüm anıları olumsuzdur, okuyucuya çocuğuyla ilgilenmeyen, sadece zorunlu

ihtiyaçlarını karşılayan bir baba figürü olarak aktarır. *Babam ve Ben* yapıtında ise yazar baba karakterini, çocuğuna mutlu anılar biriktirmek için çabalayan, komik, çocuğuyla oldukça ilgili bir karakter olarak yansıtır.

Babam tıraş olurken uyguladığımız bir ritüel vardı: Tıraş fırçasıyla yüzüme köpük bu-laştırmaya çalışarak, evin içinde beni kovalamak. Sonra da tıraş köpüğüyle lekelenen gözlük camlarımızı özenle temizlerdik. (Modiano, 2023: 32-33)

Dersler her Perşembe akşamıydı ve bana babam eşlik ediyordu. Dans stüdyosunun büyük pencerelerinden Kuzey Garı'na bakıyordu. Öğrencilerin anneleri kırmızı kadife kumaşla kaplı uzun bankta otururdu. Bütün bu kadınlar arasındaki tek erkek olan babam bankın ucunda, diğerlerinden uzakta dururdu. (Modiano, 2023: 42)

Modiano'nun babası Albert, *Bir şecere*'de çocuğuna herhangi bir sevgi göstermeyen bir baba figürü olarak karşımıza çıkarken, *Babam ve Ben*'de bunun tam tersi bir durum söz konusu olur. *Babam ve Ben*'de Catherine'in babası onu her perşembe günü bale derslerine götürüp dersin bitimine kadar kızını beklemektedir. Oysaki Modiano'nun gerçek hayatında babası onu ve kardeşini her zaman yalnız bıraktığından şöyle bahseder:

Onun sayesinde beni büyüleyen bir baleye katıldım: La Somnambule. Bir gün babama Hôtel Royal'in lobisine kadar eşlik ettim, orada bana bir yarış atları çiftliği sahibi olduğunu söylediği Bayan Stern ile randevusu vardı. Bu Bayan Stern'in onun için ne gibi bir faydası olabilirdi ki? Her perşembe, öğleden önce, kardeşimle birlikte kilisenin karşısındaki gazete bayiiinden Tarzan almaya giderdik. Hava çok sıcaktı. Sokakta yalnızdık. Güneş ve gölge kaldırımda. (Modiano, 2005:41)

Bu iki yapıtta ortak olan bir diğer bilgi ise yazarın babasının sevgilisi olduğunu anladığımız 'hostes Nathalie' karakteridir. Yazar, *Babam ve Ben*'de babasının hostes sevgilisi ile ilgili detayı şu şekilde verir:

Eski dönemlerden kalma, Chevreau tarafından çekilmiş bir fotoğraf buldum. Bir Perşembe gününün öğleden sonrası, dans dersinin hemen öncesiydi. Dükkanın önünde babamla Bay Casterade'nin keyfi yerindeydi ve beni taklit etmek için bir dans adımı yapmaya girişmişti. Fotoğrafın sağ tarafında bende yavaş yavaş belirsiz bir anının uyanmasına neden olan bir kadın var. Bir akşam bu kadını babamın ofisinde görmüş, çıkmadan önce şöyle dediğini duymuştum: "Görüşürüz Georges." Babama onun kim olduğunu sorduğumda bu sorudan rahatsız olmuşa benziyordu: "Ah şey... O sadece bir hostes." Yirmi yıl sonra ona aynı soruyu sorduğumda gözlerini gökyüzüne dikti ve bana şöyle tekrar etti: "Ah şey, o sadece bir hostesti." (Modiano, 2023:46-47)

Yazar, özyaşamöyküsü *Bir şecere*'de de Hostes Nathalie'yi babasının sevgilisi olarak ve yazları beraber tatile gittikleri kişi olarak anlatmıştır: "*Babam zaman zaman arkadaşlarıyla ve Brazzaville'e yaptığı seyahatlerden birinde tanıştığı Nathalie adında genç ve sarışın tatlı bir hostesle birlikte bizi ziyaret ederdi.*" (Modiano, 2005:36).

Ancak yazar *Babam ve Ben* yapıtında babasıyla ilgili en açık bilgiyi yapıtın sonlarına doğru gerçek ismini kullanmasıyla verir: "*Artık zamanı geldi. Amerika'da birbirimize kavuşacağız. Annen bunların hepsini öngörmüştü. Tanıştığımız anda, senin doğumundan bile önce, bir bale grubunda dansçıyken, bana şöyle diyordu: Albert – o zamanlar adım Albert'ti- evleneceğiz, küçük bir kızımız olacak ve Amerika'da yaşayacağız.*" (Modiano, 2023:83).

Bir şecere'de ise yapıtın ilk başarında babasının kimlik bilgilerini okuyucuyla paylaşmaktadır: “*Adı Alberto’ydu, ama ona Aldo denirdi.*” (Modiano, 2005:13).

Dolayısıyla, yazar, iki yapıtı arasında öz-göndergeler aracılığıyla ortak bir zemin oluşturur. Bu ortak zemin yazarın yaşanmışlıklarından başka bir şey değildir. Yaşamını bir taraftan hayali ama aynı zamanda karşıt bir özyaşamöyküsünde satır aralarında okuyucuya aktarırken, diğer yandan da özyaşamöyküsünde yalın gerçekliği tarafsız anlatımıyla kaleme almıştır. Modiano kendi özyaşamöyküsünde çocukluğunu tüm gerçekleriyle anlatırken, karşı-özyaşamöyküsünde idealize edilmiş ve yüceltilmiş bir çocukluk ve baba figürünü imler. Psikanalizde idealize etmek, bir anlamda acı çekilmesine neden olan şeyin yerine kontrol edilmesi kolay ve gerçekliğin çarpıtılmış haline dönüştürülmesi ve bir tür savunma mekanizmasıdır. (Tomasella, 2015:25) Modiano, *Babam ve Ben* adlı yapıtında çocukluk travmalarına, yitirilmiş ve sorunlu bir baba figürüne karşılık, idealize edilmiş bir baba imgesini öne çıkarır. Bu ideal baba figürü, gerçekte yaşanmamış bir çocukluk hayalinin ve özleminin bir yansımasıdır. Böylelikle yazar, karşı-özyaşamöyküsü aracılığıyla yasını tuttuğu çocukluğunu kendince yeniden inşa eder. Bu idealize edilmiş anlatım biçimiyle Modiano, bir anlamda çocukluk acılarını hafifletme ve onları çocuk edebiyatına kazandırma yolunu seçmiştir.

Babam ve Ben karşı-özyaşamöyküsünün temel özelliklerini yansıtan parçalı (fr:fragmentaire) bir yapıya sahiptir. Kurgusal yönü ağır basan yapıtta, olaylar çizgisel bir zaman akışı içinde değil, belleğin parçalanmış doğasını yansıtan bir şekilde sunulur. Bu durumda, Aktulum’un tanımladığı gibi, metinde geçen “yaşanmışlıkların” süreksizliğini vurgular ve bu süreksizlik, metnin bütünlüğüne karşı bir duruş sergiler. Anlatıcının babasına dair kurguladığı iyimser hatıraları, yazarın gerçek hayatındaki ve *Bir şecere*'de karşımıza çıkan “yaşanmışlıklar” parçalı bir biçimde aktarılır. Bu parçalı yapı, anlatıyı hem bilmecemsi bir hale getirir hem de okura metni anlamlandırma sürecinde yazarın özyaşamöyküsünü düşünmesini sağlar. *Babam ve Ben*, öz-göndergelerin doğrudan takip edilemediği, aksine okuyucuyu bu göndergeleri zihninde düşünme sürecinden geçirdikten ve bu bilmecemsi durumun çözülebilmesinden sonra yazarın klasik özyaşamöyküsünü bilmeye ya da okumaya sevk ettiği bir yapı sunar. *Bir Şecere*'de karşılığını bulan öz-göndergeler sadece bir anlatı unsuru değil aynı zamanda bir yeniden yazma unsuru olarak karşımıza çıkar. Bu yeniden yazma süreci ile yazar metinleri aracılığıyla “gerçekliğini” yeniden yazar ve yapıtına parçalı bir boyut katar.

Patrick Modiano, karşı-özyaşamöyküsü olarak değerlendirdiğimiz *Babam ve Ben* adlı yapıtında, “tersine çevirebilirlik” (fr: réversibilité) kavramını gerek karakter seçimi gerek de kurgunun “iyimser” olması özelliğiyle yansıtmıştır. Yazar, mutsuz çocuk ‘Patrick’ için “mutlu bir kız çocuğu figürü olan ‘Catherine’i seçmiştir. Bununla birlikte, mutsuz çocukluğunu mutlu ve iyimser bir kurguyla ideal bir anlatı sunarak hem kendini hem de gerçek yaşanmışlıklarını, özellikle de babasıyla olan ilişkisini tersine çevirmiştir. Bu bağlamda, yazarın “gerçek” olarak kabul edilen yaşanmışlıklarını, kurgusal bir tersine çevirme aracılığıyla yeniden inşa ettiği söylememiz mümkündür. Bu tersine çevirilebilirlik, metni sabit bir anlamdan uzaklaştırarak, sürekli dönüşüm halinde olan bir yapı haline getirir ve okuyucuya, söylemin yananamlarını ve paradokslarını sorgulamasını sağlar.

Babam ve Ben'deki öz-göndergeler doğal olarak Modiano'nun özyaşamöyküsel anlatısı *Bir şecere*'yi karşı-özyaşamöyküsü bir parçası durumuna da getirmiş olur. Metinde, anlatıcının sevmediği geçmiş ile hesaplaşması, bir süreklilik içinde değil, parçalı bir anlatım üzerinden gerçekleşir. Bu durum metne bir çokseslilik kazandırır. Modiano'nun bu yapıtı, özneyi bütünsellikten uzaklaştırır ve sonuçta parçalı bir hale gelen ve kurgusal yönü ağır basan bir yazın örneği olarak değerlendirilebilir.

Modiano'nun karşı-özyaşamöyküsü, çocukluk anılarındaki acı ve travmalardan bir kaçış alanı sağlar. Yazar, kendi yaşamını yeniden yazarak, bu anıları aslında bir anlamda yeniden yaşar. Bastırılan, hatırlanmak istenmeyen anılar, yazma edimi ile bilinçle birlikte açığa hatta her defasında yeniden açığa çıkar. Yazarın, karşı-özyaşamöyküsünde ortaya koyduğu savunma mekanizması bile, onu hayatının gerçeklerinden bir yere kadar uzaklaştırabilecektir. Patrick Modiano bir anlamda *Babam ve Ben* isimli yapıtında yansıttığı hayali ideal çocuk ve ideal baba figürü ile yasını tuttuğu kendi çocukluğunu bir savunma mekanizması olarak karşı-özyaşamöyküsü örnekleme ile çocuk edebiyatına katkı sağlamıştır. İdeal baba figürü ve çocukluk, bu savunma mekanizmasındaki en güçlü unsurlardır diyebiliriz. Modiano'nun karşı-özyaşamöyküsü örneklemini çocuk yazını olarak sunmasındaki amacın belki de çocukluğun iyimser ve umut dolu doğasına yönelik bir saygı ifadesi olarak da gördüğünü söylemek de yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Philippe Lejeune Arthur Rimbaud'nun şiirinden hareketle özyaşamöykülerinde kimi zaman “ben”in bir başkası (Je est un autre) ile anlatılabileceğini söyler. (Lejeune, 1996:7) Modiano analizini yaptığımız yapıtları aracılığıyla, yalnızca geçmişe bir bakış sunmakla kalmaz, aynı zamanda “ben”in eksikliklerini “öteki” üzerinden anlamlandırmaya çalışır. Philippe Lejeune'un özyaşamöykülerinde “ben”in bir başkasıyla anlatılabileceği fikri, Patrick Modiano'nun *Babam ve Ben* adlı yapıtında somut bir şekilde karşımıza çıkar. Modiano, kendi geçmişini aktarırken, sıklıkla gerçek ile hayal etrafında, “ben” ile “öteki” arasında bir tersine çevrilebilirlik ilişkisi kurar. Kısacası, özyaşamöyküsündeki eksik olan mutlu anları, karşı-özyaşamöyküsü aracılığıyla tamamlamaya çalışırken, kendi “ben”ini, idealize ettiği ve hayal ettiği bir “başka” ile yeniden yaratır. Modiano, *Babam ve Ben*'deki Catherine karakterinin gözlüğü gibi semboller aracılığıyla, gerçekliğin olduğu gibi kabul edilmek zorunda olmadığını ve kurgusal bir dünyada alternatif bir hayatın mümkün olduğunu anlatmaya çalışır. Böylelikle, yazar hem kendi yaşamışlıklarına hem de özyaşamöyküsel yazının klasik doğruluk özelliğine bir karşı duruş sergiler.

Kısacası, Modiano kendinin “başka” versiyonunu karşı-özyaşamöyküsü ile anlatmıştır. Buradaki “başka”lık aslında tam olarak “hayal” edilen bir başkalıktır. Bir anlamda ideal “ben”, ideal “çocukluk” döneminin anlatıldığı ideal bir “baba” figürünün olduğu hayattır. Yazar, *Babam ve Ben* yapıtında ‘Catherine’ karakterinin gözlüğü ile anlatmak istediği, hayatta gerçekliği temsil eden gözlüğü çıkardığımızda her şeyin daha farklı olabileceğini yani daha iyimser bir düş etrafında bir özyaşamöyküsü olabileceğini düşündürür okuyucuya. Yazar, *Babam ve Ben*'de bir karşıtlık kavramı etrafında konumlandığımız karşı-özyaşamöyküsünü bir anlamda kendi özyaşamöyküsünden hareketle “ideal” olan hayalini ele almıştır. *Bir*

şecere ise kabul etmekte zorlandığı, sorunsal ebeveynlerin olduğu, travmalarla dolu çocukluk dönemini ele almasıyla yaşanmışlıkları “gerçeklik” penceresinden ele alarak aktarmıştır. Modiano’nun *Babam ve Ben*’deki anlatısıyla aslında kendi özyaşamöyküsü “*Bir Şecere*” ye bir başkaldırıdır, bir ‘karşı’ harekettir.

Bu perspektifte, Modiano’nun karşı-özyaşamöyküsü anlatısı, yeniden yazma süreciyle yakından ilişkili olduğu sonucuna varabiliriz. Yazar, kendi yaşantılarını, idealize ettiği bir geçmiş ve arzuladığı aile ilişkilerini tamamen kurgu aracılığıyla anlatır ve kendine alternatif bir “ben” yaratır. Ancak satır aralarında kendi özyaşamöyküsüne yaptığı öz-göndermeleri yapıtları arasında bir öz-yeniden -yazma süreci olduğunu göstermiştir.

Kısacası, Aktulum’un Roland Barthes için söylediklerini Patrick Modiano için de söylemek mümkündür. Modiano yaşanmışlıklarını parçalı bir şekilde anlatarak, anlatısına kurguyu dahil ederek gerçeklik algısını yıkmaya çalışmasıyla, “açık” söylemini metinlerarası göndermelerle ve anıştırmalarla doldurarak, benzeşiklik karşısında ayrışıkla bağlayarak, okuyucuyu her daim dinamik tutan ve bunu özyaşamöyküsü ve karşı-özyaşamöyküsü anlatılarıyla yapan çok sesli bir yazardır. Yazarın, *Babam ve Ben* isimli yapıtında karşı-özyaşamöyküsü tanımına karşılık gelebilecek sözü ise şu şekildedir: “*İnsanlara hayallerindeki kişiyi yaşamaları için şans vermeliyiz.*” (Modiano, 2023:76)

Notlar

- 1 Patrick Modiano’nun *Un pedigree* isimli romanının başlığı ve metinde geçen diğer alıntılar makalenin yazarı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Araştırma ve yayın etiği beyanı: Bu makale, orijinal veriler temelinde hazırlanmış özgün bir araştırma makalesidir. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olup başka bir yere yayımlanmak üzere gönderilmemiştir. Yazar, araştırma sürecinde etik ilkelere ve kurallara uymuştur.

Yazarların katkı düzeyleri: Makale tek yazarlıdır.

Etik komite onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Finansal destek: Bu araştırma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar çatışması: Bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and publication ethics statement: This article constitutes an original research paper based on original data. It has neither been published previously nor submitted for publication elsewhere. The authors have adhered to ethical principles and guidelines throughout the research process.

Authors’ contributions: This is a single-authored article

Ethics committee approval: Ethical committee approval is not required for this study.

Financial support: No financial support was obtained for this research.

Conflict of interest: There are no potential conflicts of interest related to this study

Kaynakça

- Aktulum, K. (2007). *Metinlerarası ilişkiler*. Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2023a). *Parça yazı çözümlemesine giriş*. Çizgi Yayınevi.
- Aktulum, K. (2023b). *Roland Barthes ve parça yazı*. Çizgi Yayınevi.
- Alp, E. A. (2020). Annie Ernaux'nun *Les Années Yıllar* adlı eserinde toplum, bellek ve yazın. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 60(1), 234-250. (Erişim tarihi: 22.10.2024)
- Carron, G. (2008). Imaginaire, symbolisme et réversibilité: Une approche singulière de l'inconscient chez Merleau-Ponty/Hayal gücü, sembolizm ve tersine çevrilebilirlik: Merleau-Ponty'nin bilinçaltına yönelik benzersiz bir yaklaşımı. *Revue philosophique de la France et de l'étranger*, 133(4), 443-464. <https://doi.org/10.3917/rphi.084.0443> (Erişim tarihi: 10.10.2024).
- Dictionnaire Larousse. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/> (Erişim tarihi: 01.11.2024).
- Gasparini, P. (2008). *Autofiction*. Editions du Seuil.
- Laouyen, M. (2002). Préface/Önsöz. *L'Esprit Créateur*, 42(4), 3-7. <http://www.jstor.org/stable/26288432> (Erişim tarihi :12.10.2024).
- Lejeune, P. (1980). *Je est un autre: L'autobiographie, de la littérature aux médias/Ben başka biriyim: Otobiyografi, edebiyattan medyaya*. Éditions du Seuil.
- Lejeune, P. (1996). *Le pacte autobiographique/ Otobiyografik anlaşma* (Yeni baskı) Éditions du Seuil.
- Modiano, P. (2005). *Un pedigree/Soy ağacı*. Gallimard.
- Modiano, P. (2013). *Romans*. Gallimard.
- Modiano, P. (2023). *Babam ve Ben* (S. Çekmen, Çev.) Tüden.
- Nobel Edebiyat Ödülü 2014. NobelPrize.org. Nobel Ödülü Tanıtımı AB <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2014/summary/> (Erişim tarihi: 13 Kas 2024).
- Philippe, G. (2004). *Est-il je/O mu?*. Éditions du Seuil.
- Tomasella, S. (2015). *La folie cachée: Survivre auprès d'une personne invivable/ Gizli delilik: Yaşamaz bir insanla birlikte hayatta kalmak*. Albin Michel.
- Tilbe, A. (2017). *Çağdaş Fransız özkurgu romanı*. Toprak Ofis ve Matbaacılık.
- Whiteside, A. (1981). Autobiographie ou anti-autobiographie? Le cas Barthes/ Otobiyografi mi, anti-otobiyografi mi? Barthes örneği. *Neophilologus*, 65, 173–184. <https://doi.org/10.1007/BF01512798> (Erişim tarihi: 10.10.2024)

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).